

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (veliki senat)

z dne 28. novembra 2023 *

„Predhodno odločanje – Socialna politika – Direktiva 2000/78/ES – Vzpostavitev splošnega okvira za enako obravnavanje pri zaposlovanju in delu – Prepoved diskriminacije na podlagi vere ali prepričanja – Javni sektor – Pravilnik o delu javne uprave, ki prepoveduje vidno nošenje vsakršnega filozofskega ali verskega znaka na delovnem mestu – Muslimanska naglavna ruta – Zahteva po nevtralnosti v stikih z javnostjo, nadrejenimi in sodelavci“

V zadevi C-148/22,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo tribunal du travail de Liège (delovno sodišče v Liègeu, Belgija) z odločbo z dne 24. februarja 2022, ki je na Sodišče prispela 2. marca 2022, v postopku

OP

proti

Commune d'Ans,

SODIŠČE (veliki senat),

v sestavi K. Lenaerts, predsednik, L. Bay Larsen, podpredsednik, A. Prechal, K. Jürimäe, predsednici senata, C. Lycourgos, F. Biltgen (poročevalec) in N. Piçarra, predsedniki senata, M. Safjan, S. Rodin, P. G. Xuereb, sodniki, I. Ziemele, sodnica, J. Passer, D. Gratsias, sodnika, M. L. Arastey Sahún, sodnica, in M. Gavalec, sodnik,

generalni pravobranilec: A. M. Collins,

sodna tajnica: M. Krausenböck, administratorica,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 31. januarja 2023,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za OP S. Gioe, avocate,
- za Commune d'Ans J. Uyttendaele in M. Uyttendaele, avocats,
- za belgijsko vlado C. Pochet, L. Van den Broeck in M. Van Regemorter, agentke,

* Jezik postopka: francoščina.

- za francosko vlado D. Colas, V. Depenne, A.-L. Desjonquères in N. Vincent, agenti,
- za švedsko vlado O. Simonsson in C. Meyer-Seitz, agenta,
- za Evropsko komisijo B.-R. Killmann, D. Martin in E. Schmidt, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 4. maja 2023

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 2(2)(a) in (b) Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 4, str. 79).
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med OP, pogodbeno uslužbenko commune d'Ans (občina Ans, Belgija) (v nadaljevanju: občina), in to občino, ker je ta svojim delavcem prepovedala nošenje kakršnega koli vidnega znaka, ki bi lahko kazal na njihovo ideološko ali filozofsko pripadnost ali njihovo politično ali versko prepričanje.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Člen 1 Direktive 2000/78 določa:
„Namen te direktive je opredeliti splošni okvir boja proti diskriminaciji zaradi vere ali prepričanja, [invalidnosti], starosti ali spolne usmerjenosti pri zaposlovanju in delu, zato da bi v državah članicah uresničevali načelo enakega obravnavanja.“
- 4 Člen 2 te direktive, naslovljen „Koncept diskriminacije“, določa:
„1. V tej direktivi ‚načelo enakega obravnavanja‘ pomeni, da ne obstaja nikakršna neposredna ali posredna diskriminacija zaradi katerega od razlogov iz člena 1.
2. V smislu odstavka 1:
(a) se šteje, da gre za neposredno diskriminacijo, kadar je, je bila ali bi bila oseba obravnavana manj ugodno kakor neka druga v primerljivi situaciji zaradi katerega od razlogov iz člena 1;
(b) se šteje, da gre za posredno diskriminacijo, kadar je zaradi kakšne na videz nevtralne določbe, merila ali prakse neka oseba določene vere ali prepričanja, ki ima določen[o] [invalidnost] ali je določene starosti ali spolne usmerjenosti, v primerjavi z drugimi v slabšem položaju, razen če:
(i) tako določbo, merilo ali prakso objektivno upravičuje legitimni cilj in je način uresničevanja tega cilja primeren in nujen; [...]

[...].“

5 Člen 3(1) navedene direktive določa:

„V mejah pristojnosti, ki so prenesene na Skupnost, se ta direktiva uporablja za vse osebe, bodisi v javnem bodisi v zasebnem sektorju, vključno z javnimi telesi, kar zadeva:

[...]

(c) zaposlitev in delovne pogoje, vključno z odpustitvijo in plačilom;

[...].“

Belgijsko pravo

6 Direktiva 2000/78 je v belgijsko pravo prenesena z loi du 10 mai 2007 tendant à lutter contre certaines formes de discrimination (zakon z dne 10. maja 2007 o boju proti nekaterim oblikam diskriminacije, *Moniteur belge* z dne 30. maja 2007, str. 29016) v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari (v nadaljevanju: splošni zakon o prepovedi diskriminacije).

7 Člen 4 tega zakona določa:

„Pri uporabi tega zakona pomeni:

1° delovna razmerja: razmerja, ki vključujejo med drugim zaposlitev, pogoje dostopa do zaposlitve, delovne pogoje in pravila o odpovedi delovnega razmerja, in to:

– bodisi v javnem bodisi v zasebnem sektorju;

[...]

4° varovana merila: starost, spolna usmerjenost, osebno stanje, rojstvo, premoženje, versko ali filozofsko prepričanje, politično prepričanje, jezik, sedanje ali prihodnje zdravstveno stanje, invalidnost, telesna ali genetska značilnost, socialno poreklo;

[...]

6° neposredno razlikovanje: položaj, ki nastane, kadar je oseba na podlagi enega od varovanih meril obravnavana manj ugodno, kot je, je bila ali bi bila obravnavana druga oseba v primerljivem položaju;

7° neposredna diskriminacija: neposredno razlikovanje, ki temelji na enem od varovanih meril in ga ni mogoče upravičiti na podlagi določb naslova II;

8° posredno razlikovanje: položaj, ki nastane, kadar so lahko zaradi na videz nevtralne določbe, merila ali prakse osebe, za katere je značilno eno od varovanih meril, v primerjavi z drugimi osebami v slabšem položaju;

9° posredna diskriminacija: posredno razlikovanje, ki temelji na enem od varovanih meril in ga ni mogoče upravičiti na podlagi določb naslova II;

[...].“

8 Člen 5(1) navedenega zakona določa:

„Razen v zadevah, ki spadajo v pristojnost skupnosti ali regij, se ta zakon uporablja za vse osebe, bodisi v javnem bodisi v zasebnem sektorju, vključno z javnimi telesi [...].“

9 Člen 7 splošnega zakona o prepovedi diskriminacije določa:

„Vsako neposredno razlikovanje na podlagi enega od varovanih meril pomeni neposredno diskriminacijo, razen če je to neposredno razlikovanje objektivno upravičeno z legitimnim ciljem in je način uresničevanja tega cilja primeren in nujen.“

10 Člen 8 tega zakona določa:

„1. Z odstopanjem od člena 7 in brez poseganja v druge določbe tega naslova se lahko neposredno razlikovanje zaradi starosti, spolne usmerjenosti, verskega ali filozofskega prepričanja oziroma invalidnosti na področjih iz člena 5(1), točke 4, 5 in 7, upraviči le z bistvenimi in odločilnimi poklicnimi zahtevami.

2. Bistvena in odločilna zahteva za neki poklic lahko obstaja le, če:

- je določena značilnost, povezana s starostjo, spolno usmerjenostjo, verskim ali filozofskim prepričanjem ali invalidnostjo, bistvena in odločilna zaradi narave zadevnih posebnih poklicnih dejavnosti ali konteksta, v katerem se te izvajajo, ter
- zahteva temelji na legitimnem cilju in je sorazmerna z njim.

3. Sodišče mora v vsakem primeru posebej preveriti, ali taka značilnost pomeni bistveno in odločilno zahtevo za neki poklic.

[...]“

11 Člen 9 navedenega zakona določa:

„Vsako posredno razlikovanje zaradi enega od varovanih meril pomeni posredno diskriminacijo,

- razen če ni na videz nevtralna določba, merilo ali praksa, na kateri temelji to posredno razlikovanje, objektivno upravičena z legitimnim ciljem in je način uresničevanja tega cilja primeren in nujen; ali
- razen če se v primeru posrednega razlikovanja na podlagi invalidnosti dokaže, da ni mogoče opraviti nobene razumne prilagoditve.“

Spor o glavni stvari in vprašanji za predhodno odločanje

12 Tožeča stranka iz postopka v glavni stvari od 11. aprila 2016 dela za občino in je od 11. oktobra 2016 zaposlena kot „vodja pisarne“, kar je funkcija, ki jo opravlja v glavnem brez stika z uporabniki javne službe („back-office“). Svojo funkcijo je opravljala, ne da bi nosila znake, ki bi lahko razkrili njeno versko prepričanje, niti ni v zvezi s tem podala pisne zahteve do 8. februarja 2021, ko je zahtevala, da se ji dovoli, da od 22. februarja 2021 nosi „naglavno ruto na delovnem mestu“.

- 13 Občinski svet občine (v nadaljevanju: občinski svet) je z odločbo z dne 18. februarja 2021 to zahtevo zavrnil in tožeči stranki iz postopka v glavni stvari začasno prepovedal, da pri opravljanju svoje poklicne dejavnosti nosi znake, ki razkrivajo njeno versko prepričanje, do sprejetja splošnih predpisov o nošenju takih znakov v občinski upravi.
- 14 Občinski svet je 26. februarja 2021 po zaslišanju tožeče stranke iz postopka v glavni stvari sprejel drugo odločbo, s katero je potrdil zadevno prepoved do sprejetja takih splošnih predpisov.
- 15 Občinski svet je 29. marca 2021 spremenil pravilnik o delu občine in vanj vstavil obveznost „izključujoče nevtralnosti“ na delovnem mestu, ki se razume tako, da vsem občinskim delavcem na tem mestu prepoveduje nošenje kakršnega koli vidnega znaka, ki bi lahko razkril njihova prepričanja, zlasti verska ali filozofska, ne glede na to, ali so v stiku z javnostjo ali ne. Člen 9 tega pravilnika tako med drugim določa:

„Delavec ima svobodo izražanja ob spoštovanju načela nevtralnosti ter obveznosti zadržanega ravnanja in dolžnosti lojalnosti.

Delavec mora spoštovati načelo nevtralnosti, kar pomeni, da se vzdržuje vsake oblike prozelitizma in da mu je prepovedano nošenje kakršnega koli očitnega znaka, ki bi lahko razkrival njihovo ideološko ali filozofsko pripadnost ali njihova politična ali verska prepričanja. To pravilo zanj velja tako v stikih z javnostjo kot v odnosih z nadrejenimi in sodelavci.

[...]“

- 16 Tožeča stranka iz postopka v glavni stvari je začela več postopkov za ugotovitev, da je bila kršena njena verska svoboda, med drugim z opustitveno tožbo, vloženo pri predložitvenem sodišču, zoper posamični odločbi, navedeni v točkah 13 in 14 te sodbe, in zoper spremembo pravilnika o delu iz postopka v glavni stvari. V utemeljitev te tožbe navaja, da je bila diskriminirana zaradi svoje vere.
- 17 Predložitveno sodišče v zvezi s tema posamičnima odločbama meni, da prepoved nošenja muslimanske naglavne rute tožeči stranki iz postopka v glavni stvari pomeni različno obravnavanje, ki neposredno temelji na veri zadnjenavedene, v primerjavi z drugimi člani osebja občine, glede na to, da je občina v preteklosti dopuščala, da se na delovnem mestu nosijo drugi znaki prepričanja, med drugim verski, in to še vedno dopušča. Poleg tega meni, da to različno obravnavanje ni upravičeno z bistvenimi in odločilnimi poklicnimi zahtevami v smislu člena 8 splošnega zakona o boju proti diskriminaciji, ker tožeča stranka iz postopka v glavni stvari svoje naloge v glavnem opravlja v „back-office“ in da torej pomeni posredno diskriminacijo v smislu Direktive 2000/78. Zato je presodilo, da je tožba tožeče stranke iz postopka v glavni stvari za obdobje od 18. februarja 2021, datuma sprejetja prve od teh posamičnih odločb, do 29. marca 2021, datuma sprejetja spremembe pravilnika o delu iz postopka v glavni stvari, utemeljena.
- 18 Predložitveno sodišče v zvezi s to spremembo navaja, da je njen namen zagotoviti, da so tako ravnanja javnega uslužbenca kot tudi njegov izgled strogo nevtralna, ne glede na naravo njegovih nalog in okoliščine, v katerih se izvajajo. Meni, da pravilo, uvedeno z navedeno spremembo, na videz pomeni posredno diskriminacijo, ker je nevtravno, vendar da ga občina uporablja različno. Tako je po mnenju tega sodišča to pravilo „izključujoče“ glede tožeče stranke iz postopka v glavni stvari in „bolj vključujoče“ za njene sodelavce, ki imajo druga prepričanja. Navedeno sodišče je

zato tožeči stranki iz postopka v glavni stvari začasno dovolilo, da nosi vidni znak, ki lahko razkriva njeno versko prepričanje, vendar le, kadar dela v „back-office“, in ne, kadar je v stiku z uporabniki ali opravlja delo nadrejenega.

- 19 Vendar predložitveno sodišče dvomi o tem, ali je določba pravilnika o delu, kot je ta iz postopka v glavni stvari, ki nalaga obveznost „izključujoče nevtralnosti“ vsem delavcem javne uprave, tudi tistim, ki niso v razmerju do uporabnikov, v skladu z določbami Direktive 2000/78.
- 20 V teh okoliščinah je tribunal du travail de Liège (delovno sodišče v Liègeu, Belgija) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ti vprašanji:

- „1. Ali se lahko člen 2(2)(a) in (b) Direktive [2000/78] razlaga tako, da javni upravi dovoljuje, da organizira popolnoma nevtralno upravno okolje in zato vsem članom osebja, ne glede na to, ali so v neposrednem stiku z javnostjo ali ne, prepove nošenje znakov, ki [bi lahko razkrivali versko prepričanje]?
2. Ali se lahko člen 2(2)(a) in (b) Direktive [2000/78] razlaga tako, da javni upravi dovoljuje, da organizira popolnoma nevtralno upravno okolje in zato vsem članom osebja, ne glede na to, ali so v neposrednem stiku z javnostjo ali ne, prepove nošenje znakov, [ki bi lahko razkrivali versko prepričanje], čeprav se zdi, da se ta nevtralna prepoved večinoma nanaša na ženske in torej lahko pomeni prikrito diskriminacijo na podlagi spola?“

Vprašanji za predhodno odločanje

Prvo vprašanje

- 21 Predložitveno sodišče s prvim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 2(2)(a) in (b) Direktive 2000/78 razlagati tako, da je mogoče interno pravilo občinske uprave, ki članom osebja te uprave na splošno in brez razlikovanja prepoveduje nošenje vsakršnega znaka, ki razkriva zlasti filozofsko ali versko prepričanje, na delovnem mestu, upravičiti z željo navedene uprave, da vzpostavi popolnoma nevtralno upravno okolje.
- 22 Najprej je treba opozoriti, prvič, da pojem „vera“ iz člena 1 Direktive 2000/78 zajema tako *forum internum*, to je imeti prepričanje, kot *forum externum*, in sicer izražanje vere v javnosti (sodba z dne 14. marca 2017, G 4S Secure Solutions, C-157/15, EU:C:2017:203, točka 28). Dodati je treba, da sta v tem členu v istem okviru navedena vera in prepričanje, enako kot v členu 19 PDEU, v skladu s katerim lahko zakonodajalec Evropske unije sprejme ustrezne ukrepe za boj proti diskriminaciji, med drugim na podlagi „vere ali prepričanja“, ali v členu 21 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, v katerem sta med različnimi razlogi za diskriminacijo navedena „vera ali prepričanje“. Iz tega sledi, da se za uporabo te direktive izraza „vera“ in „prepričanje“ štejeta za dve plati enega in istega razloga za diskriminacijo (sodba z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točka 47).
- 23 Drugič, glede na to, da se v skladu s členom 3(1) Direktive 2000/78 ta direktiva uporablja za vse osebe, bodisi v javnem bodisi v zasebnem sektorju, vključno z javnimi telesi, določba, kakršna je ta iz člena 9 pravilnika o delu občine, ki svojim zaposlenim prepoveduje vidno nošenje vsakršnih znakov prepričanja, zlasti filozofskih ali verskih, na delovnem mestu, spada na področje uporabe te direktive. Poleg tega je treba šteti, da taka določba spada pod „zaposlit[vene] in delovne pogoje“ v smislu člena 3(1)(c) navedene direktive.

- 24 Glede na ta pojasnila je treba ugotoviti, da se prvo vprašanje predložitvenega sodišča nanaša tako na člen 2(2)(a) Direktive 2000/78, ki se nanaša na „neposredno diskriminacijo“, kot na člen 2(2)(b) te direktive, ki se nanaša na „posredno diskriminacijo“.
- 25 V zvezi s tem je treba spomniti, da interno pravilo delodajalca, ki na delovnem mestu prepoveduje le nošenje znakov prepričanja, zlasti filozofskih ali verskih, ki so vpadljivi in veliki, lahko pomeni neposredno diskriminacijo na podlagi vere ali prepričanja v smislu člena 2(2)(a) Direktive 2000/78, kadar je merilo v zvezi z nošenjem takih znakov neločljivo povezano z eno ali več določenimi verami ali prepričanji (glej v tem smislu sodbo z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točke od 72 do 78 in z dne 13. oktobra 2022, S.C.R.L. (Oblačila z verskim predznakom), C-344/20, EU:C:2022:774, točka). Iz predložitvene odločbe pa je razvidno, da pri pravilu iz postopka v glavni stvari ne gre za tak primer.
- 26 Nasprotno, interno pravilo delodajalca, ki prepoveduje nošenje vsakršnega vidnega znaka političnega, filozofskega ali verskega prepričanja na delovnem mestu, ne pomeni take neposredne diskriminacije, če se to pravilo brez razlikovanja nanaša na vsakršen izraz takega prepričanja in se z njim enako obravnavajo vsi delavci v podjetju, ker jim je na splošno in brez razlikovanja naloženo med drugim nevtralno oblačenje, ki nasprotuje nošenju takih znakov (sodbi z dne 14. marca 2017, G 4S Secure Solutions, C-157/15, EU:C:2017:203, točki 30 in 32, in z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točka 52).
- 27 Ker lahko namreč vsaka oseba bodisi pripada neki veri bodisi ima versko, filozofsko ali duhovno prepričanje, tako pravilo, če se uporablja na splošno in brez razlikovanja, ne uvaja različnega obravnavanja na podlagi merila, ki je neločljivo povezano z vero ali tem prepričanjem (sodbi z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točka 52, ter z dne 13. oktobra 2022, S.C.R.L. (Oblačila z verskim predznakom), C-344/20, EU:C:2022:774, točki 33 in 34).
- 28 Torej, razen če predložitveno sodišče ne ugotovi, da je bila tožeča stranka iz postopka v glavni stvari kljub temu, da je besedilo člena 9 pravilnika o delu iz postopka v glavni stvari oblikovano na splošno in brez razlikovanja, obravnavana drugače kot drugi delavci, ki naj bi jim bilo dovoljeno izražati svoja prepričanja, zlasti verska ali filozofska, z nošenjem vidnega znaka, ki razkriva taka prepričanja ali kako drugače, in da je bila zato neposredno diskriminirana zaradi vere ali prepričanja v smislu člena 2(2)(a) Direktive 2000/78, bo moralo to sodišče preučiti, ali lahko pravilo iz člena 9 občinskega pravilnika o delu osebe določene vere ali prepričanja postavi v posebno neugoden položaj, ki dejansko pomeni posredno diskriminacijo zaradi katerega od teh razlogov v smislu člena 2(2)(b) te direktive.
- 29 V zvezi s tem iz ustaljene sodne prakse Sodišča izhaja, da lahko interno pravilo, ki ga določi delodajalec in ki na delovnem mestu prepoveduje vidno nošenje vsakršnega znaka prepričanja, zlasti filozofskega ali verskega, pomeni različno obravnavanje, ki posredno temelji na veri ali prepričanju v smislu te določbe, če se dokaže, da so zaradi navidezno nevtralne obveznosti iz tega pravila osebe, ki pripadajo dani veri ali prepričanju, dejansko v slabšem položaju (glej v zvezi s tem sodbi z dne 14. marca 2017, G 4S Secure Solutions, C-157/15, EU:C:2017:203, točka 34, in z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točka 59).
- 30 Vendar v skladu s členom 2(2)(b)(i) Direktive 2000/78 tako različno obravnavanje ne pomeni posredne diskriminacije, če je objektivno upravičeno z legitimnim ciljem ter če je način uresničevanja tega cilja primeren in nujen (sodba z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točka 60).

- 31 V zvezi s tem je treba opozoriti, da čeprav mora na koncu nacionalno sodišče, ki je edino pristojno za presojo dejanskega stanja, odločiti, ali in v kolikšni meri je določba pravilnika o delu iz postopka v glavni stvari v skladu s temi zahtevami, je Sodišče, ki mora nacionalnemu sodišču dati koristne odgovore, pristojno za dajanje napotkov na podlagi spisa zadeve v glavni stvari ter pisnih in ustnih stališč, ki so mu bila predložena, tako da lahko predložitveno sodišče razsodi v konkretnem sporu, ki mu je bil predložen.
- 32 Prvič, glede pogoja v zvezi z obstojem legitimnega cilja, je iz predloga za sprejetje predhodne odločbe razvidno, da je po mnenju občine namen člena 9 pravilnika o delu iz postopka v glavni stvari, ki določa prepoved vidnega nošenja vsakršnih znakov, ki razkrivajo zlasti filozofska ali verska prepričanja članov osebja občine, ne glede na to, ali so ti v stiku z javnostjo ali ne, uresničevanje načela nevtralnosti javne službe, ki naj bi imelo pravno podlago v členih 10 in 11 belgijske ustave, načelu nepristranskosti in načelu nevtralnosti države.
- 33 V zvezi s tem je treba vsaki državi članici, po potrebi tudi njenim subjektom na poddržavni ravni, ob upoštevanju pristojnosti, ki so jim priznane, priznati polje proste presoje pri pojmovanju nevtralnosti javne službe, ki jo namerava spodbujati na delovnem mestu. Zato se politika „izključujoče nevtralnosti“, ki jo javna uprava, v tem primeru občinska javna uprava, želi uveljaviti glede svojih delavcev, glede na njen okvir in v okviru njenih pristojnosti, da bi v svojem okolju uvedla popolnoma nevtralno upravno okolje, ne more šteti za objektivno upravičeno z legitimnim ciljem v smislu člena 2(2)(b)(i) Direktive 2000/78. Poleg tega je lahko upravičena izbira drugega organa javne uprave, odvisno od njegovega okvira in okvira njegovih pristojnosti, glede druge politike nevtralnosti, kot je splošno in neselektivno dovoljenje nošenja vidnih znakov prepričanja, zlasti filozofskih ali verskih, vključno pri stikih z uporabniki, ali prepoved nošenja takih znakov, ki je omejena na položaje, ki vključujejo take stike.
- 34 Direktiva 2000/78 namreč določa le splošni okvir enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, ki državam članicam in po potrebi njihovim subjektom na poddržavni ravni pušča polje proste presoje, ki jim omogoča, da upoštevajo svoj lastni okvir glede na raznolikost njihovih pristopov glede mesta, ki ga nameravajo dati veri ali filozofskemu prepričanju v javnem sektorju. Vendar mora biti polje proste presoje, ki je tako priznано državam članicam in po potrebi njihovim subjektom na poddržavni ravni zaradi neobstoja soglasja na ravni Unije, povezano z nadzorom, ki ga morajo opraviti nacionalna sodišča in sodišča Unije, pri čemer morajo med drugim preveriti, ali so ukrepi, sprejeti na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni, načeloma utemeljeni in ali so sorazmerni (glej v tem smislu sodbo z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točki 86 in 88 ter navedena sodna praksa).
- 35 Poleg tega je iz Direktive 2000/78 razvidno, da zakonodajalec Unije ni izvedel potrebne uskladitve med svobodo misli, prepričanja in vere ter legitimnimi cilji, na katere se je mogoče sklicevati za upravičenje neenakega obravnavanja v smislu člena 2(2)(b)(i) te direktive, ampak je skrb za to uskladitev prepustil državam članicam in po potrebi njihovim subjektom na poddržavni ravni ter njihovim sodiščem (sodba z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točka 87).
- 36 Zato je mogoče šteti, da določba, kakršna je člen 9 pravilnika o delu iz postopka v glavni stvari, sledi legitimnemu cilju v smislu člena 2(2)(b)(i) Direktive 2000/78.
- 37 Drugič, kot je bilo opozorjeno v točki 30 te sodbe, mora biti interno pravilo, kakršno je to iz postopka v glavni stvari, v izogib opredelitvi za „posredno diskriminacijo“ v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/78 tudi primerno za zagotovitev pravilne uporabe cilja, ki mu sledi delodajalec.

V obravnavanem primeru to predpostavlja, da se cilj „izključujoče nevtralnosti“, ki si ga je zastavila občina, resnično uresničuje dosledno in sistematično ter da je prepoved nošenja vsakršnega vidnega znaka prepričanja, zlasti filozofskega in verskega, iz člena 9 pravilnika o delu iz postopka v glavni stvari omejena na to, kar je nujno potrebno (glej v tem smislu sodbo z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točka 68).

- 38 V zvezi s tem bo moralo predložitveno sodišče najprej preveriti, ali občina ta cilj resnično uresničuje dosledno in sistematično glede vseh delavcev.
- 39 Nato je treba pojasniti, da je legitimni cilj, ki je preko politike „izključujoče nevtralnosti“, kakršna je ta, določena v členu 9 pravilnika o delu iz postopka v glavni stvari, zagotoviti popolnoma nevtralnno upravno okolje, mogoče učinkovito uresničiti le, če – kadar so delavci v stiku z uporabniki javnih storitev ali drug z drugim – ni dovoljeno nobeno vidno prikazovanje političnega, filozofskega ali verskega prepričanja, saj nošenje kakršnega koli znaka, tudi majhnega, ogroža primernost ukrepa, da doseže domnevno zastavljeni cilj, in s tem zmanjšuje samo doslednost te politike (glej v tem smislu sodbo z dne 15. julija 2021, WABE in MH Müller Handel, C-804/18 in C-341/19, EU:C:2021:594, točka 77). Tako pravilo je torej potrebno.
- 40 Predložitveno sodišče bo moralo ob upoštevanju vseh značilnih elementov okvira, v katerem je bilo to pravilo sprejeto, tehtanje zadevnih interesov opraviti ob upoštevanju, na eni strani, zadevnih temeljnih pravic in načel, in sicer v obravnavanem primeru pravice do svobode misli, vesti in vere, zagotovljene s členom 10 Listine temeljnih pravic, katere posledica je prepoved vsakršne diskriminacije na podlagi vere iz člena 21 Listine, in na drugi strani načela nevtralnosti, na podlagi katerega želi zadevna javna uprava z navedenim pravilom, ki je omejeno na delovno mesto, uporabnikom njenih storitev in članom njenega osebja zagotoviti upravno okolje brez vidnega izražanja prepričanja, med drugim filozofskega ali verskega.
- 41 Glede na zgoraj navedeno je treba na prvo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 2(2)(b) Direktive 2000/78 razlagati tako, da je mogoče interno pravilo občinske uprave, ki članom osebja te uprave na splošno in brez razlikovanja prepoveduje nošenje vsakršnega znaka, ki razkriva zlasti filozofsko ali versko prepričanje, na delovnem mestu, upravičiti z željo navedene uprave, da ob upoštevanju njenega okvira vzpostavi popolnoma nevtralnno upravno okolje, če je to pravilo primerno, nujno in sorazmerno glede na ta okvir ter ob upoštevanju različnih obstoječih pravic in interesov.

Drugo vprašanje

- 42 Predložitveno sodišče z drugim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 2(2)(a) in (b) Direktive 2000/78 razlagati tako, da javnemu organu omogoča, da organizira popolnoma nevtralnno upravno okolje, tako da vidno nošenje znakov, ki med drugim razkrivajo filozofska ali verska prepričanja, prepove vsem članom njegovega osebja, ne glede na to, ali so v neposrednem stiku z javnostjo ali ne, če se zdi, da se ta prepoved nanaša na večino žensk in zato lahko pomeni posredno diskriminacijo na podlagi spola.
- 43 V zvezi s tem je treba opozoriti, da iz pripravljenosti sodelovanja, ki mora prevladati pri izvajanju postopka predhodnega odločanja, izhaja, da mora nacionalno sodišče v predložitveni odločbi navesti natančne razloge, iz katerih meni, da je odgovor na njegova vprašanja glede razlage ali veljavnosti nekaterih določb prava Unije potreben za rešitev spora, ki mu je predložen (sodba z dne 27. februarja 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117, točka 20 in navedena sodna praksa).

- 44 V skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča v okviru sodelovanja med Sodiščem in nacionalnimi sodišči nujnost razlage prava Unije, ki je koristna za nacionalno sodišče, od tega sodišča zahteva, da natančno upošteva zahteve v zvezi z vsebino predloga za sprejetje predhodne odločbe, ki so izrecno navedene v členu 94 Poslovnika Sodišča (sodba z dne 19. aprila 2018, *Conorzio Italian Management in Catania Multiservizi*, C-152/17, EU:C:2018:264, točka 21 in navedena sodna praksa).
- 45 Tako je po eni strani v skladu s členom 94(a) Poslovnika nujno, da predložitveno sodišče opredeli dejanski in pravni okvir, v katerega se umeščajo vprašanja, ki jih postavlja, ali vsaj navede dejanske okoliščine, na katerih temeljijo ta vprašanja. V okviru postopka, uvedenega s členom 267 PDEU, je Sodišče namreč pristojno le, da na podlagi dejanskega stanja, ki ga navede nacionalno sodišče, odloči o razlagi besedila Unije (sodba z dne 2. marca 2023, *Bursa Română de Mărfuri*, C-394/21, EU:C:2023:146, točka 60 in navedena sodna praksa).
- 46 Po drugi strani mora predlog za sprejetje predhodne odločbe, kot določa člen 94(c) Poslovnika, nujno vsebovati razloge, ki so predložitvenemu sodišču vzbudili dvom o razlagi ali veljavnosti nekaterih določb prava Unije, in pojasnitev zveze, ki po mnenju tega sodišča obstaja med temi določbami in nacionalno zakonodajo, ki jo je treba uporabiti v sporu o glavni stvari (sodba z dne 2. septembra 2021, *Irish Ferries*, C-570/19, EU:C:2021:664, točka 133 in navedena sodna praksa).
- 47 V zvezi s tem je treba tudi poudariti, da namen informacij, ki jih vsebujejo predložitvene odločbe, ni samo omogočiti Sodišču, da zagotovi koristne odgovore, ampak tudi dati možnost vladam držav članic in drugim zainteresiranim strankam, da predložijo navedbe v skladu s členom 23 Statuta Sodišča Evropske unije. Sodišče mora skrbeti za zaščito te možnosti, saj se na podlagi te določbe zainteresiranim strankam vročijo le predložitvene odločbe (sodba z dne 2. septembra 2021, *Irish Ferries*, C-570/19, EU:C:2021:664, točka 134 in sodna praksa).
- 48 V obravnavanem primeru je treba v zvezi z obstojem morebitne posredne diskriminacije na podlagi spola, na katero se nanaša drugo vprašanje, opozoriti, da ta razlog spada na področje uporabe Direktive 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (UL 2006, L 204, str. 23), ki v členu 2(1)(b) izrecno opredeljuje pojem posredne diskriminacije na podlagi spola, in ne na področje uporabe Direktive 2000/78, ki je edini akt, ki se ga navaja v navedenem vprašanju.
- 49 Poleg tega predložitvena odločba ne vsebuje navedb, ki bi omogočale opredelitev dejanskega stanja, na katerem temelji drugo vprašanje, in razlogov, iz katerih bi bil odgovor na to vprašanje, ki bi bil dodaten odgovoru na prvo vprašanje, potreben za rešitev spora o glavni stvari.
- 50 V teh okoliščinah drugo vprašanje ni dopustno.

Stroški

- 51 Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

Člen 2(2)(b) Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu

je treba razlagati tako, da

je mogoče interno pravilo občinske uprave, ki članom osebja te uprave na splošno in brez razlikovanja prepoveduje nošenje vsakršnega znaka, ki razkriva zlasti filozofsko ali versko prepričanje, na delovnem mestu, upravičiti z željo navedene uprave, da ob upoštevanju njenega okvira vzpostavi popolnoma nevtralno upravno okolje, če je to pravilo primerno, nujno in sorazmerno glede na ta okvir ter ob upoštevanju različnih obstoječih pravic in interesov.

Podpisi